

УДК 378.1 : 378.62 : 004

М.В. Пагута, Дрогобич, Україна / M. Pahuta, Drohobych, Ukraine
e-mail: miroslav06@rambler.ru**ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ І ТЕХНОЛОГІЙ ДО ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ**

Анотація. У статті проаналізовано роль інтерактивних технологій у професійній підготовці майбутніх учителів трудового навчання і технологій до профорієнтаційної роботи. Констатовано, що одним із ефективних шляхів забезпечення належної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання і технологій до здійснення профорієнтаційної роботи в школі є реалізація інтерактивних технологій навчання у процесі їх фахової підготовки. Розкрито сутність та наведено основні характеристики інтерактивних технологій навчання. Встановлено, що серед всієї сукупності інтерактивних технологій навчання провідне місце належить діловій грі. Наведено визначення понять «інтерактивні технології», «гра», «ділова гра». Визначено педагогічну сутність гри як інтерактивної технології навчання. Наведено характеристики основних типів ділових ігор (дидактичні, розвивальні, імітаційні, операційні, рольові, діловий театр, психограма, соціограма) та вказано шляхи їх ефективного застосування у професійній підготовці майбутнього вчителя трудового навчання і технологій до здійснення профорієнтаційної роботи в школі. Доведено, що ділова гра може використовуватися для розв'язання комплексних педагогічних завдань – засвоєння й закріплення нового навчального матеріалу та розвитку творчих здібностей, сприяє пришвидшеному зворотному зв'язку «студент-викладач». Встановлено, що використання у навчальному процесі інтерактивних технологій загалом та ділової гри, зокрема активізує навчальний процес, підвищує навчальну активність студентів, дозволяє студентам більш ґрунтовно засвоїти навчальний матеріал.

Ключові слова: підготовка майбутнього вчителя трудового навчання та технологій, профорієнтаційна робота, інтерактивна педагогіка, інтерактивні технології, ділова гра.

Interactive technologies in preparation of future teachers of labor studies and technologies to career guidance

Annotation. The article analyzes the role of interactive technologies in the training of future teachers of labor training and technology to career guidance. It notes that one of the effective ways to ensure proper training of future teachers of labor training and technology for the implementation of career guidance at school is the realization of interactive learning technologies in the process of training. The essence and main features are interactive learning technologies. Established that the totality of interactive learning technologies leading place in the business game. An definitions of «interactive technology», «Game», «business game». Pedagogical essence of the game as an interactive learning technologies. Characteristics of the main types of business games (educational, developmental, simulation, operation, role, business theater, psychogram, sociogram) and the ways of their effective use in the training of future teachers of labor training and technology for the implementation of career guidance in schools. Proved that the business game can be used to solve complex educational problems - learning and consolidation of new teaching material and the development of creativity, promotes accelerated feedback «student-teacher». It is established that the use in the educational process of interactive technologies in general and the business game, including activating the learning process, increases educational activity of students, allowing students to more thoroughly learn the course material.

Key words: training future teachers of labor training and technology, vocational work, interactive education, interactive technology, business game.

Перехід економіки до ринкових відносин та важкий економічний стан, в якому перебуває Україна, зумовлює необхідність посилення особистої відповідальності кожної людини за свою долю, зростанням ролі особистості у власному життєвому та професійному самовизначенні. За цих умов чітко виділяється потреба підготувати учнівську молодь до осмисленого вибору подальшої професійної діяльності відповідно до здібностей, можливостей та потреб суспільства у фахівцях відповідного профілю і спеціальності. Професійна діяльність є однією з найважливіших сфер життєдіяльності людини, адже саме в ній особистість проявляє та розкриває особисті якості та професійні здібності, відчуває свою значущість для суспільства в цілому [6, с. 92-101].

Проте, на жаль, досить часто молоді люди вибирають професію наосліп або на підставі не завжди адекватних особистих чи суспільно

сформованих уподобань. Більше того, в погоні за абітурієнтом навчальні заклади намагаються відкривати лише розрекламовані і популярні у суспільстві напрями і спеціальності, не приділяючи належної уваги менш привабливим з позиції престижності та розрекламованості, але при цьому реально затребуваним на сучасному ринку праці професіям. Такий стан речей призвів до чітко вираженого надлишку фахівців «престижних» професій – потенційних безробітних, і нестачі інших, що створює великі труднощі для гармонійно-збалансованого розвитку народного господарства. Відтак молоді фахівці в галузі таких розрекламованих та розтиражованих багатьма навчальними закладами «престижних» професій нерідко з великим і гірким подивом виявляють, що отримані ними професії та знання не затребувані роботодавцями, час та кошти на навчання витрачені марно, а професійна

перспектива – відсутня.

Тому сьогодні надзвичайно важливо підготувати молодь до осмисленого, особистісно-усвідомленого вибору професії відповідно до особистих нахилів, інтересів, здібностей, а також суспільних потреб в кадрах різних профілів та рівня кваліфікації. Тому чим більшою буде обізнаність школяра зі світом професій, чим краще він знатиме свої особливості та кон'юнктуру ринку праці, тим оптимальнішим буде його професійний вибір [6, с. 92-101].

Значні можливості для надання допомоги учням у професійному самовизначенні має вчитель трудового навчання. Основою для цього є широкий профорієнтаційний зміст трудового навчання та його предметні дидактичні завдання.

Проте, як свідчить практика вибору молодими людьми своєї подальшої професії, сучасний вчитель трудового навчання і технологій недостатньо реалізує поставлені профорієнтаційні завдання. Проведені нами опитування вчителів засвідчили, що більшість з них недостатньо мірою підготовлені до повноцінної реалізації в школі усіх видів профорієнтаційної роботи.

Таким чином виникає протиріччя між необхідністю проведення активної профорієнтаційної роботи у процесі трудового навчання і недостатньою підготовкою до неї вчителів. Відтак забезпечення відповідної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання і технологій до здійснення профорієнтаційної роботи в сучасній школі є актуальною психолого-педагогічною та методичною проблемою.

Аналіз досліджень і публікацій, присвячених вивченню проблеми організації профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю та підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій до профорієнтаційної роботи в школі засвідчив, що ці питання стали предметом зацікавлень цілої низки відомих науковців. Зокрема, дослідженню цих аспектів присвячені праці А. Боровського, В. Зінченко, Є. Клімова, К. Платонова, А. Сазонова, В. Симоненка, В. Синявського, М. Тименка, М. Янцура, В. Ярошенка та ін. Проте складність та динамізм, притаманні цій проблемі, роблять її актуальною і сьогодні. Особливо гостро в сучасних економічних та освітніх реаліях виділяються питання активізації процесу підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій до здійснення профорієнтаційної роботи в школі. Неповною мірою розкритими залишаються й питання, пов'язані із дослідженням різних аспектів застосування інтерактивних технологій навчання в процесі підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій до здійснення профорієнтаційної роботи в школі.

Мета статті полягає в обґрунтуванні шляхів активізації процесу підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій до здійснення

профорієнтаційної роботи в школі засобами інтерактивних технологій.

Важливою передумовою обґрунтованого вибору професії є добре поставлене трудове навчання в школі. Ознайомлення з основами техніки і технологій, виготовлення виробів у близькому до виробничого режимі відіграє важливе значення для формування в учнів інтересу до трудової діяльності, ознайомлення з найбільш поширеними професіями та подальшого свідомого їхнього вибору.

У зв'язку з цим успіх профорієнтаційної роботи в школі значною мірою залежить від рівня професійної підготовленості майбутнього учителя трудового навчання і технологій до здійснення профорієнтаційної роботи, його особистих якостей, педагогічної майстерності та професійних умінь і навичок [6].

Вважаємо, що одним із ефективних шляхів забезпечення належної підготовки вчителя трудового навчання і технологій до здійснення профорієнтаційної роботи в школі є поєднання традиційних та інноваційних технологій навчання, зокрема реалізація інтерактивних технологій навчання в процесі їх фахової підготовки.

Як зазначають М. Чепіль та Н. Дудник [5, с. 127-132], термін «інтерактивна педагогіка» є достатньо новим. Його у 1975 році увів до наукового термінологічного апарату німецький дослідник Ганс Фріц. Загалом інтерактивність у навчанні розглядають як технологію, що передбачає активну взаємодію всіх учасників навчально-виховного процесу, при цьому індивідуалізує участь кожного індивіда в колективній діяльності з чітко спланованим очікуваним результатом навчання.

Г. Селевко [2, с. 155] зазначає, що інтерактивні технології є заснованими на прямій взаємодії студентів з навчальним оточенням. Навчальне оточення, або навчальне середовище розглядається як реальність, в якій кожен студент знаходить можливість оволодіння відповідним досвідом, і мова тут йде не стільки про підключення емпіричних спостережень, життєвих вражень учня в якості допоміжного матеріалу або ілюстративного доповнення, як про те, що отриманий досвід виступає в ролі основного активатора навчального пізнання.

Реалізація цих технологій передбачає застосування методів, які стимулюють пізнавальну активність і самостійність студентів – моделювання життєвих ситуацій, використання ділових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. При цьому сам навчальний процес відбувається за умови постійної активної взаємодії всіх її учасників, що сприяє ефективному оволодінню студентами відповідними знаннями, уміннями та навичками, становленню професійно-важливих ціннісних установок, створенню атмосфери співробітництва та взаємодії.

Серед інтерактивних технологій навчання

провідне місце належить грі. Гра – це особливий вид діяльності, використаний суспільством для керування розвитком молодого покоління. Тобто це особливе педагогічне творіння, спрямоване на відтворення і засвоєння суспільного досвіду через залучення молоді у спеціально змодельовані, імітаційні життєві ситуації [4].

Педагогічна сутність гри як інтерактивної технології навчання полягає у здатності особистості пізнавати та перетворювати навколишній світ, відтворюючи його. У грі формується й виявляється потреба індивіда стати суб'єктом, керівником своєї діяльності, впливати на світ. Головним у грі є не результат, а сам процес та переживання, пов'язані з ним.

Мотиви ігрової діяльності містяться у ній самій і здатні виконувати стимулюючу роль для формування інших мотивів, у тому числі й навчальних та професійних. Гра перетворює студента в самостійного суб'єкта педагогічного процесу, забезпечує формування принципів певної діяльності (яка імітується), вольових якостей, цілісного досвіду, необхідного в майбутній професії. Ця властивість гри зумовлює її місце у навчальному процесі. Отже, гра – діяльність, що імітує реальні дії або умови, основною метою якої є процес, а не результат. Тому гра є ефективним методом навчання в будь-якому віці [3].

Відповідно до цього вважаємо: одним із найбільш зручних та ефективних способів активізації процесу засвоєння майбутніми учителями трудового навчання і технологій навчально-виховних ідей та опанування ними навчальними діями, що є визначальними для формування професійно важливих знань, умінь та навичок здійснення профорієнтаційної роботи в школі, є ділова гра. Г. Селевко [2, с. 133] зазначає: ділова гра – це педагогічний метод моделювання різноманітних педагогічних, управлінських та виробничих ситуацій, які мають на меті навчання прийняттю обґрунтованого професійно правильного рішення.

Таким чином, ділова гра використовується для розв'язання комплексних педагогічних завдань – засвоєння й закріплення нового навчального матеріалу та розвитку творчих здібностей. Її використання дозволяє студентам краще та більш повно пізнати та засвоїти навчальний матеріал, розглянувши його з різних позицій та точок зору.

У навчальному процесі використовують різноманітні модифікації ділових ігор: дидактичні, розвивальні, імітаційні, операційні, рольові, а також діловий театр, психо- і соціограму [2, с. 133]. Так, дидактичні ділові ігри мають формувати систему знань та вмінь студентів. Розвивальні ігри спрямовані на вдосконалення психічних процесів, властивостей студента: сприймання, уваги, пам'яті, уяви, мислення, спритності, вправності тощо [3]. Імітаційні – дозволяють з навчальною метою зімітувати на занятті діяльність певного підприємства чи організації, або їх

структурного підрозділу. Операційні – допомагають відпрацьовувати виконання певних специфічних операцій, наприклад, здійснення профорієнтаційної агітації. В операційних іграх моделюється певна частинка (операція) відповідного трудового процесу [2, с. 133]. Рольові ігри сприяють відтворенню студентами основних функцій, дій та тактики поведінки конкретної особи в певній ситуації. Наприклад, роль та дії вчителя трудового навчання під час проведення ним профконсультаційної роботи. Діловий театр є дуже наближеним до рольової гри та передбачає більш докладне моделювання певної ситуації. Наприклад, розігрування певної профорієнтаційної ситуації, з якою може зіткнутися майбутній учитель трудового навчання і технологій при виконанні професійних обов'язків. Дидактична доцільність педагогічного театру зумовлюється тим, що студенту потрібно мобілізувати весь свій досвід, знання, уміння та навички, щоб вжитися в образ вчителя трудового навчання, зрозуміти його мотиви та дії, проаналізувати відповідну педагогічну ситуацію, можливі шляхи її розвитку та знайти правильну лінію поведінки. Психодрама і соціодрама є дуже близькими до ділового театру. Проте тут студенти мають можливість відпрацьовувати уміння відчувати та контролювати ті ситуації, які виникають в учнівському колективі, оцінювати та змінювати психолого-емоційний стан учнів, уміння входити з ними у продуктивний контакт [2, с. 133].

Таким чином, аналіз своїх дій при вирішенні змодельованих у діловій грі різноманітних педагогічних та профорієнтаційних ситуацій сприяє більш повному осмисленню студентами отриманих теоретичних знань, формуванню уміння діяти творчо та самостійно, знаходити власні оригінальні рішення в тих чи інших педагогічних та профорієнтаційних ситуаціях, що, своєю чергою, стимулює майбутніх педагогів робити правильні висновки та узагальнення. Поряд із цим, поєднання у навчальному процесі різних видів ділових ігор як складової інтерактивних технологій, поряд із традиційними навчальними технологіями, сприяють більш глибокому пізнанню та розумінню навчального матеріалу, цілісному поєднанню індивідуальної та колективної роботи студентів, їх міжособистісному спілкуванню. Оскільки поряд із індивідуальною дією передбачається колективне обговорення як самої педагогічної та профорієнтаційної ситуації, так і дій кожного з студентів у процесі її розв'язку, навчання стає не лише ефективнішим, але й цікавішим та особистісно значущим.

Важливою перевагою ділової гри над іншими технологіями навчання є те, що вона імітує навчальне середовище, максимально наближене до реального, з яким майбутні педагоги неодмінно зіткнуться у процесі професійної діяльності в якості учителів трудового навчання і технологій. Це, своєю чергою, полегшує студентам перенесення отриманих знань та

умінь в площину реальних педагогічних та профорієнтаційних ситуацій. В таких іграх інтерес студента переміщується від ігрового до розумового завдання, що сприяє підвищенню його пізнавальної активності.

Водночас, як зазначає О. Пометун [1, с. 9], інтерактивна взаємодія в системі гри виключає як домінування одного учасника навчального процесу над іншими, так і однієї думки над іншою. Під час інтерактивного навчання у формі гри майбутні учителі трудового навчання і технологій окрім засвоєння необхідних методик та технологій реалізації різних етапів профорієнтаційної роботи у школі вчать також бути демократичними, критично мислити, приймати продумані рішення, їх логічно обґрунтовувати та представляти на розсуд інших.

Використання ділової гри в навчальному процесі стикається із певною суперечністю, яка полягає в тому, що навчання за своєю сутністю є процесом цілеспрямованим, а гра за своєю сутністю передбачає певну інтригу, невизначеність результату, тому викладач повинен підпорядкувати гру наперед визначеній дидактичній меті [5, с. 132]. Ділові ігри поєднують риси ігрової та навчальної діяльності. Вони відбуваються під керівництвом викладача й за його планом і повинні проводитись з дотриманням дидактичних принципів доступності, самостійності, позитивної, емоційної атмосфери [3].

Важливим із дидактичної точки зору також є і те, що використання ділової гри у навчальному процесі сприяє пришвидшеному зворотному зв'язку «студент-викладач», завдяки чому викладач відразу бачить рівень оволодіння студентом навчальним матеріалом, а студент отримує змогу побачити наслідки прийнятого рішення та здобути досвід

розв'язання різних педагогічних профорієнтаційних ситуацій без морального тиску відповідальності за можливі педагогічні помилки.

Учасники навчального процесу, організованого за ігровою моделлю, перебувають в інших умовах, ніж за традиційного навчання. Майбутні педагоги отримують максимальну свободу інтелектуальної діяльності, обмежену лише певними правилами гри, що моделює певний етап профорієнтаційної роботи учителя трудового навчання і технологій. Студенти самі обирають власну модель педагогічної діяльності та поведінки, припускаючи, як розвиватимуться події змодельованої педагогічної ситуації, шукають оптимальні шляхи її розв'язку [5, с. 132].

Кожна педагогічна ділова гра передбачає розігрування студентами певних педагогічних ситуацій та аналіз результатів дій усіх учасників гри. Для успішного залучення студентів до педагогічної ділової гри важливою є їхня попередня підготовка до гри. Тому тема заняття і суть проблемної ситуації, яка моделюватиметься в структурі ділової гри, повинні бути повідомлені студентам завчасно, щоб вони могли попередньо проаналізувати ситуацію і розробити власну модель педагогічної діяльності, яка максимально ефективно сприятиме її розв'язку.

Зазначене вище дає можливість зробити висновок: використання інтерактивних технологій загалом та ділової гри, зокрема, у підготовці майбутніх учителів трудового навчання і технологій до профорієнтаційної роботи активізує навчальний процес, підвищує навчальну активність студентів, сприяє прояву їх самостійності та розкриває можливості навчальної індивідуально-творчої діяльності.

Література:

1. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О. І. Пометун, Л. В. Пирожено. За ред. О. І. Пометун – К. : А.С.К., 2004. – 192 с.
2. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий. В 2-х т. / Г. К. Селевко. – М. : Народное образование, 2005. – т. 1. – 556 с.
3. Теорія і методика професійної освіти: навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Т. Ю. Осипова, Р. С. Гурін [та ін.]; за ред. З. Н. Курлянд. – К. : Знання, 2012. – 390 с.
4. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність / В. В. Химинець. – Ужгород : Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2007. – 364 с.
5. Чепіль М. М. Педагогічні технології : навч. посіб. / М. М. Чепіль, Н. З. Дудник. – К. : Академвидав, 2012. – 224 с.
6. Янцур М. С. Науково-теоретичні основи модернізації професійної орієнтації учнівської молоді на сучасному етапі розвитку українського суспільства / М. С. Янцур // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: педагогіка. – 2004. – № 6. – С. 92-101.